

Instituția adopțiunii la boierii făgărășeni în secolul al XVI-lea. Un document inedit

ANTAL LUKÁCS

Perioada ducatului, veacul stăpânirii efective a domnilor munteni, reprezintă, foarte probabil, epoca celor mai importante și mai durabile evoluții pe plan social, instituțional și juridic din întreaga istorie medievală a Țării Făgărașului. Transformarea feudalității prestatale în nobili recunoscuți de autoritatea politică, boierii – care vor reprezenta elita din care se alcătuiau instituțiile deliberativ-juridice și forța militară a țării –, aservirea de către aceștia a obștilor sătești și formarea categoriei sociale a vecinilor, reglementările juridice ale puterii domnești, dar și un rezistent drept consuetudinar, vor constitui principalele articulații ale unei societăți care, în ciuda intervențiilor ulterioare, va rezista până la începuturile epocii moderne.

În evoluția raporturilor dintre domnie și boieri, în speță dreptul de moștenire rezervat domnului asupra proprietăților boierești în cazurile de desherență pe linie masculină, boierii au dezvoltat un întreg sistem de instituții juridice menite să evite stingerea familiei sau a cetei de neam. „Frăția de ocină”, înfierile și îmbăiețirea fetelor devin practici curente, după câte ne putem da seama pe baza documentelor păstrate, începând cu a doua jumătate a secolului al XV-lea¹. În Țara Făgărașului, fenomenul se poate urmări mai bine abia din a doua jumătate a veacului al XVI-lea, dar există totuși câteva indicii care certifică funcționarea sistemului încă din timpul stăpânirii statului muntean.

Înfrățirea, ca mijloc de a asigura moștenirea în familie a patrimoniului boieresc, este atestată în 1473, când boierul Stoica Naneș se înfrățeste, pe o serie de sate din Țara Făgărașului și din Țara Loviștei, cu vărul său Tatomir și cu nepoții săi, Manea și Stoica, documentul emis de Radu cel Frumos precizând în mod explicit: „Iar Stoica Naneș a așezat pe vărul său Tatomir și nepoții lui, Manea și Stoica, peste averea lui, cât are, ca după moartea lui toate să le fie ale lor, iar prădalica să nu fie, ci pe toate ocinele să fie frați nedespărțiți în veci. Iar căruia dintre dânșii i s-ar întâmpla moartea, iar ocinele să fie celor rămași”². Satele au fost primite pentru credincioasă slujbă într-un moment deosebit de confuz în istoria Țării Făgărașului, când pentru stăpânirea ei se confruntau sașii din Sibiu, verii regelui Matia Corvinul din familia Gereb de Vingart și domnii Țării Românești³. Nu este exclus ca înfrățirea

¹ Henri H. Stahl, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, ed. a II-a, vol. III, București, 1998, p. 182-204.

² *Documenta Romaniae Historica, Țara Românească*, B, vol. I, București, Editura Academiei, 1966, p. 238-240.

³ Antal Lukács, *Țara Făgărașului în evul mediu (secolele XIII-XVI)*, București, 1999, p. 188.

să se fi făcut și datorită acestui climat de nesiguranță, dreptul de stăpânire fiind mai bine protejat de o ceată de neam mai numeroasă decât o familie ieșită din indivizie. De altfel, după toate aparențele, deși documentele nu sunt suficient de concludente, se pare că dania nu a fost durabilă, pentru nici unul din satele făgărășene menționate în 1473 neputându-se atesta menținerea urmașilor lui Stoica Naneș.

Izvoarele de la începutul secolului al XVI-lea dovedesc, în mod indubitabil, că obiceiul pământului, folosit *ab antiquo* în Țara Făgărașului, a fost menținut aproape neschimbat și după confiscarea ducelui, inclusiv în ceea ce privește regulile succesoriale, înfierile și îmbăiețirile, noii stăpâni moștenind drepturile domnilor munteni și pretinzând ca asemenea practici să se facă cu avizul lor și al Scaunului de Judecată al boierilor jurați.

Prima codificare a dreptului consuetudinar făgărășean, statutele din 1508, elaborate de castelanul Paul Tomori, în numele proprietarului de atunci, Ioan Bornemisza, castelan de Buda și consilier regal, dar și cu acordul boierilor și al tuturor românilor din Țara Făgărașului, reglementează moștenirea boierului mort fără moștenitori și condițiile în care fiicele puteau intra în stăpânirea bunurilor imobiliare⁴. Un articol special prevede ca transformarea fiicelor în moștenitori bărbătești să se facă doar pe baza unui document valabil, întărit cu sigiliul domnului pământului și apoi de boierii jurați⁵.

Trebuie să așteptăm mai bine de o jumătate de veac pentru a putea documenta primul caz de așezare a fetelor în loc de fii. Un document din 1582, emis de prefectul și provizorul cetății Făgărașului, Cosmă Horvath Petrichevich, amintește faptul că Gabriel Mailat, fiul voievodului Ștefan Mailat, le așezase pe Boba, zisă Dobra, și pe Naxa (poate Neacșa?), fiicele răposatului boier Stan Grigore din Veneția de Jos, în moștenirea părților de boierit pe care fratele lor, Ștefan More, le avusese în satul pomenit, ca moștenitori bărbătești, drept răsplată pentru moartea acestuia din urmă în luptele pe care stăpânul Făgărașului le-a avut cu secuii răzvrățiți împotriva regelui Ioan Sigismund Zápolya⁶.

⁴ V. textul în Șt. Meteș, *Vieța agrară, economică a românilor din Ardeal și Ungaria. Documente contemporane*, vol. I, 1508-1820. București, 1921, p. 246; cf. și David Prodan, *Boieri și vecini în Țara Făgărașului în sec. XVI-XVII*, în vol. *Din istoria Transilvaniei. Studii și evocări*, București, 1991, p. 35-36; Ioan Aurel Pop, *Instituții medievale românești. Adunările cneziale și nobiliare (boierești) din Transilvania în secolele XIV-XVI*, Cluj-Napoca, 1991, p. 195-198.

⁵ „*Si quis filiam vel filias in rebus hereditatibus prefacere heredem masculinum. Ex tunc primum a Domino Terrestri et tandem a juratis habeas litteras efficaces, sigillo munitas, et sic tandem huiusmodi hereditates ad talem tanquam virum masculinum succedant*”. Șt. Meteș, *op.cit.*

⁶ A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, I, București, 1929, p. 218-220: „*pro sexu virili in ea statuendo*”. Evenimentul a avut lor între 1562, anul Răscoalei secuilor, și 1566, anul în care Gabriel Mailat a vândut Țara Făgărașului

Peste numai doi ani, documentele înregistrează un alt caz de îmbăiețire a unei fete de boier făgărășean. Același oficial al Țării Făgărașului, asistat de boierii jurați ai Scaunului de Judecată, consemnează acțiunea boierului Dragoș Cârstea, fiul răposatului Cârstea Căcărează din Șercăița, de așezare a fiicei sale, Vespea, dimpreună cu soțul acesteia, popa Bărbat, parohul din Șercăița, fiul răposatului popa Simion din Drăguș, „*pro sexu virili et successore, haeredequ legitimo*” în toate posesiunile și drepturile sale boierești din satul Șercăița⁷. Nu încapе îndoială că dreptul consuetudinar făgărășean funcționează, în condițiile stabilite de statutele din 1508, și probabil că numai starea lacunară a documentației face ca astfel de exemple să nu fie mai numeroase.

Necesitățile succesoriale, dar și o serie de presiuni de natură materială îi determină pe boierii făgărășeni să recurgă la soluția adopției fraterne și filiale. Statutele din 1508 nu se referă la posibilitatea adoptării unor rude sau chiar străini drept moștenitori și cu atât mai puțin adopțiunea din rațiuni materiale, dar documentele ulterioare stau mărturie că toate aceste soluții erau în practică și nu constituiau invenții recente.

Încă în 1518, boierul Aldea Bica din Voivodeni, membru marcant al Scaunului de Judecată al țării, lipsit fiind de copii, îi adopta pe adolescenții Ioan și Manea, nepoți de soră, „*in suos haeredes ... et in filios in omnibus procreasset*”⁸. Cei doi adolescenți urmau să moștenească posesiunile boierești ale lui Aldea, cu toate drepturile și foloasele care aparțineau de boieritul respectiv în conformitate cu legea țării.

Aceeași stare lacunară a documentației este răspunzătoare de cele șapte decenii care ne despart de cunoașterea unui nou caz de adopțiune în Țara Făgărașului. În 1588, boierul Oprea Dragomir din Mândra îl adoptă pe boierul Toma din Recea, comitele cercului superior al Țării Făgărașului, ca fiu moștenitor, alături de fiii săi buni, Oprea și Bucur, pentru a-l ajuta să ridice o moară în satul Mândra, bucurându-se de jumătatea veniturilor acelei mori. Prefectul cetății, Cosma Horvath Petrichevich, și cei 12 boieri jurați întăresc convenția încheiată și emit documentul doveditor care va fi confirmat în 1590 și de Balthasar Báthory, stăpânul de atunci al țării⁹.

Cel mai interesant caz de adopțiune ne este transmis de un document emis de același Balthasar Báthory în 1592. Izvorul relatează că în 1585 Scaunul de Judecată al țării, prezidat de viceprovizorul de atunci al cetății Făgărașului, Nicolae

lui Gaspar Békés. V. Szádeczky Lajos, *Fogaras vára és uradalma történeti emlékei*, Cluj, 1892, p. 39-41.

⁷ Ioan Cav. de Pușcariu, *Fragmente istorice. Despre boierii din Țara Făgărașului*, [IV], Sibiu, 1907, p. 130-134.

⁸ *Ibidem*, p. 95-96.

⁹ *Ibidem*, p. 134-138.

Bessenyei, a aprobat cererea adresată forului amintit de către boierul Aldea Dateș din Vad prin care îl adopta ca frate și moștenitor pe Neagoe Strâmbul din Șinca¹⁰. Actul este motivat de ajutorul pe care Aldea l-a primit în cumpărarea unei case în Râșnov, la rândul său, cedându-i lui Neagoe jumătatea unei pătrimi de boierit a satului Vad, din care a șasea parte și el o moștenise prin moartea rudei sale de sânge Stoica Șomcuta. Documentul precizează, în continuare, că, în aceeași ședință a Scaunului de Judecată, boierul Solomon Aldea îl așeza în stăpânirea porțiunilor sale din Șinca și Ohaba pe sus-numitul Neagoe Strâmbul ... vecinul său și-l ridică în rândul adevăraților și legiuitorilor boieri ai țării. Tranzacția prevedea ca Neagoe să cedeze, în schimbul acestor importante beneficii, casa sa pustie, numită Pârful, pe care o avea în satul Vad. În continuare, este înregistrată o altă tranzacție a lui Neagoe, de data aceasta cu boierii Stoica, Oprea, Czafflo, Lupul și Lioka (Leuca) din Vad, prin care aceștia din urmă cedează partea lor din veniturile morii construite împreună cu Neagoe pe râul Șercaia, în schimbul părții de boierit pe care Neagoe o avea în Vad, cumpărată cu 28 de florini dați lui Chiușdea, fiul lui Man, pentru răscumpărarea capului. Ascensiunea spectaculoasă a vecinului din Șinca este încununată prin ocuparea funcției de comite al cercului superior al Țării Făgărașului, calitate în care se adresează stăpânului țării în 1592 și obține întărirea tuturor tranzacțiilor menționate¹¹.

Prezentarea cazurilor de adopție și de îmbăiețire din mediul boieresc făgărașean sugerează, cel puțin la prima vedere, o concentrare a acestor practici în ultima treime a veacului al XVI-lea, în special în timpul provizoratului lui Cosma Horvath Petrichevich. În măsura în care această imagine nu este creată în mod artificial de caracterul documentației, explicația fenomenului ar putea fi căutată în adâncirea procesului de ieșire din indivizie a familiilor boierești și fărâmițarea stăpânilor, ambele putând contribui la mărirea posibilității apariției situațiilor de desherență ori de insuficiență a resurselor materiale necesare exploatarea eficiente a domeniilor.

Numărul foarte mic al atestărilor, doar cinci pentru un interval de un secol, ne obligă să luăm în considerare posibilitatea pierderii multor documente care au avut ca obiect astfel de tranzacții. Din această perspectivă, descoperirea unor documente inedite constituie o sarcină prioritară a cercetării. O șansă neașteptată, datorată unei generoase sugestii, ne-a permis să găsim un astfel de document¹².

Este vorba despre un document emis de prefectul și provizorul cetății Făgărașului, des pomenitul Cosma Horvath Petrichevich, în 27 septembrie 1580, asistat de cei 12 boieri jurați ai Scaunului de Judecată, pentru boierul Ioan Stroia,

¹⁰ *Ibidem*, p. 144-146.

¹¹ *Ibidem*, p. 149-151.

¹² Documentul ne-a fost semnalat de colegul Costin Feneșan, căruii îi mulțumim și pe această cale pentru întregul sprijin acordat în studierea și publicarea privilegiului.

fiul răposatului Stroia din Ludișor. El se găsește astăzi în fondurile Direcției Arhivelor Naționale Istorice Centrale din București, *Colecția Peceți*, II, nr. 531, provenind din colecția de documente ale Bibliotecii Academiei Române. Evidențele vechi ale bibliotecii amintite nu conțin decât o informație vagă asupra provenienței documentului, consemnând doar că el a fost achiziționat în anul 1958, ca urmare a ofertei unui oarecare Cirtan¹³. Neconcludente și nesigure sunt și referințele mai vechi despre existența documentului, singurul istoric care face referiri la diplomele familiilor Stroia și Comșa Sârbul din Ludișor fiind, după știința noastră, Ioan Pușcariu¹⁴. Informațiile sunt contradictorii, în prima dintre lucrările citate, diploma pentru familia Stroia, emisă de Balthasar Báthory, fiind datată în 1590, iar în cea de a doua în anul 1591. De asemenea, documentul emis de Cosma Horvath Petrichevich pentru familia Sârbul este datat în 1586. Cu toate aceste scăpări, Pușcariu era îndreptățit să indice anul 1590, pentru că documentul a fost într-adevăr întărit de Balthasar Báthory și, la conscrierea care a avut loc în 1862, urmașii familiei au prezentat în fața judeului Iosif Cepeșiu această diplomă sau o copie a ei. Supoziția noastră este susținută de un izvor inedit aflat în Arhivele vieneze. Este vorba despre *Pars libri secundi Elenchum literalium instrumentorum Districtum Terrae Fogaras concernentium*¹⁵ (*Partea cărții a doua din Inventarul actelor privitoare la districtul Țării Făgăraș*). Informația fiind necunoscută și foarte importantă, o redăm integral: „Anno 1590, sub litera A Copia consensualium Balthasari Báthory qua perpetui districtus seu terrae Fogaras domini, super filiali adoptione agilis Szirbul Komsa (quem agilis Juon Sztroja de Ludissor anno 1580 coram Sedria boeronali districtus Fogaras nemine contradicente in verum et legitimum suum successorem nominavit et cooptavit) ac super adeptione tertiae partis medietatis unius quartae boeronatus (quem agilis Popa Sztan de dicta Ludisor perennali jure in dictum Komsa Szirbul, eiusque utriusque sexus haeredes cum clausula nihil juris de anno adhuc 1582 feria tertia proxima post Dominicam Quasimodo [24 aprilie] nemine contradicente, coram Sedria boeronali judiciaria transtulit et vendidit) quae laudati Balthasaris consensuales recensitas duas litteras, primas super filiali adoptione de 1580, alias de adeptione et coemptione tertiae partis medietatis unius quartae boeronatus per extensum complectentes, pro parte dicti Komsa Szirbul quoad utrumque sexum 12-mo maii, anni praefati 1590 authentice expeditae erant, uti vidimatio ejusdem copiae de 24-ta februarii anni

¹³ Aceste informații le-am obținut prin bunăvoința domului Gabriel Ștrempele, directorul Bibliotecii Academiei Române, căruii îi mulțumim în mod călduros și pe această cale.

¹⁴ *Date istorice privitoare la familiile nobile romane*, Sibiu, 1892, p. 111; *Fragmente istorice despre boierii din Țara Făgărașului*, III, Sibiu, 1904, p. 78-79.

¹⁵ *Hofkammerarchiv, Sammlung der Handschriften*, nr. 577-578. Copie la D.A.N.I.C., Colecția Microfilme-Austria, rola nr. 271.

*1786 facta perhibet*¹⁶. (Din anul 1950, sub litera A, copia scrisorilor de încuviințare ale lui Baltazar Báthory, pe atunci stăpân perpetuu al districtului sau Țării Făgăraș, cu privire la adopția filială a destoinicului Sârbul Comșa (pe care Ioan Stroia de Ludișor l-a numit și l-a socotit ca succesor al său legiuit și adevărat în anul 1580, în fața Scaunului de Judecată boieresc al districtului Făgăraș, neîmpotrivindu-se nimeni) și cu privire la dobândirea unei treimi a jumătății dintr-o pătrime a boieritului (pe care destoinicul Popa Stan din amintitul Ludișor a dat-o și a vândut-o zisului Comșa Sârbul și moștenitorilor săi de orice parte, fără îngrădirea dreptului, în anul 1582, în prima zi de marți de după Duminica Quasimodo, în fața Scaunului de Judecată boieresc, nimeni nefiind împotriva), care încuviințare a lăudatului Baltazar, fiind înscrise cele două scrisori, prima cu privire la adopția filială din 1580, cealaltă referitoare la dobândirea și cumpărarea treimii unei jumătăți din sfertul boieritului, s-a dat zisului Comșa Sârbul, pentru ambele sexe, în 12 mai a anul amintit 1590, în chip autentic, după cum arată legalizarea aceleiași copii în 24 februarie a anul 1786).

Documentul nostru este un original, scris pe pergament, cu toate elementele de validare obișnuite în cancelaria făgăreșeană: sigiliu, semnătură autografă și lista boierilor asesori. Din nefericire, starea de conservare este precară, pergamentul fiind rupt în mai multe locuri din cauza îndoiturilor. Textul este palidat în unele porțiuni, iar alteori complet șters, ceea ce a îngreunat descifrarea lui. Cu toate acestea, pe baza altor documente emise de același prefect, textul a putut să fie reconstituit la un nivel care să nu afecteze înțelesul diplomei. Fiind vorba de o decizie importantă, emitentul a căutat să-i confere o oarecare solemnitate, rândul întâi fiind scris cu litere de dimensiuni mult mai mari decât restul textului. Scrisul este îngrijit și relativ ușor de descifrat. În partea stângă, mai jos de text, este plasată semnătura autografă a lui Cosma Horvath Petrichevich, iar în partea dreaptă, cea a viceprovizorului său, Nicolae Bessenyei, așa cum se poate constata și în cazul altor documente emise de același slujbaş¹⁷. Sub plicatură, documentul are o însemnare în limba slavonă, din 1599-1600, asupra căreia vom avea prilejul să revenim. Documentul are ca principal mijloc de validare sigiliul prefectului cetății, atârnat cu trei șnururi împletite, de culoare albă, roșie și verde, imprimat în ceară roșie într-o capsulă protectoare din ceară naturală.

În ceea ce privește contextul istoric și persoanele implicate, credem că este necesar să începem chiar cu emitentul diplomei, prefectul și provizorul cetății Făgărașului, Cosma Horvath Petrichevich. Făcând parte dintr-o familie de origine

¹⁶ *Ibidem*, fasc. 18, p. 215-216.

¹⁷ A. Veress, *op.cit.*, p. 220; A. Lukács, *Un document inedit din 1582 privind boierii români din Țara Făgărașului*, în vol. *In honorem emeritae Ligiae Bârză*, Timpul istoriei, I, p. 247; Ioan Cav. de Pușcariu, *Fragmente*, [IV], p. 133.

croată, stabilită în Transilvania la scurtă vreme după organizarea Principatului¹⁸, el va cunoaște o rapidă ascensiune, devenind pârcaľab al cetății Brâncovenești¹⁹, apoi căpitan al cetății Alba Iulia și comite al Zarandului. Aproximarea de curtea princiară și în special sprijinul pe care l-a acordat lui Ștefan Báthory în conflictul acestuia cu Gaspar Békés, precum și în obținerea tronului Poloniei²⁰, îi vor aduce o serie de sate confiscate de la adversari în comitatele Cluj, Dăbâca și Turda²¹. Într-o scrisoare din 5 aprilie 1587, Cosma Horvath Petrichevich însuși precizează faptul că a fost numit provizor și prefect al Făgărașului de către Ștefan Báthory în 26 martie 1576²². Slujbele continue (în 1577 l-a însoțit pe Ștefan Báthory în Polonia²³) au atras după sine alte manifestări ale munificenței regale și voievodale, Ștefan și Cristophor Báthory lăsându-i Țara Făgărașului, fără obligația de a da socoteală asupra administrării veniturilor²⁴.

Încununarea carierei politice a lui Cosma Horvath Petrichevich o reprezintă numirea sa în funcția de consilier al principelui, în 1587²⁵. Treburile curente ale administrației cetății și țării vor fi lăsate în seama credinciosului său locțiitor, Nicolae Bessenyei, cel care îl înlocuise și înainte când a lipsit din Făgăraș. Viceprovizorul s-a ocupat de administrarea domeniului și prezida chiar și scaunele de judecată ale boierilor jurați, emițând documente în nume propriu²⁶. Pentru a răsplăti aceste slujbe, Cosma Horvath Petrichevich îi va dăruí moșia Cenad, din comitatul Turda²⁷.

Despre beneficiarii diplomei, boierii Ioan Stroia și Comșa Sârbul, nu deținem nici o informație până la această apariție, satul Ludișor nebucurându-se de prea multă atenție din partea cancelariilor. Prima atestare documentară o datorăm unei danii pe care domnul muntean Basarab cel Bătrân o făcea, în 1476, boierilor Șerban și Aldea, pe lângă părți din satele Șinca și Ohaba, munți și șapte familii de țigani, figurând și satul Ludișor, cu muntele Ludișor²⁸. Vom reîntâlni numele satului abia în 1534, când boierul Ganea face parte din Scaunul de Judecată al Țării

¹⁸ Nagy Iván, *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, V, Pesta, 1859, p. 156-157.

¹⁹ Într-un document din 10 mai 1564, v. D.J.Cluj A.N., fond *Familia Josika Fideicomisionar din Brânișca*.

²⁰ Petrichevich Horvath Emil, *A Petrichevich család történetének regesztái*, I, 2, 1069-1942, Pécs, 1942, p. 74-76.

²¹ *Ibidem*, p. 76-77, documentele nr. 377 și 384 din 1575 și 1576.

²² *Ibidem*, p. 104, doc. nr. 505.

²³ *Ibidem*, p. 80, doc. nr. 397.

²⁴ *Ibidem*, p. 105, doc. 508 din 21 mai 1587.

²⁵ *Ibidem*, p. 104, doc. nr. 505, din 5 aprilie 1587.

²⁶ Ioan Cav. de Pușcariu, *Fragmente*, [IV], p. 144-148.

²⁷ Petrichevich Horvath Emil, *op.cit.*, p. 91, doc. nr. 447 din 11 martie 1583.

²⁸ *D.R.H.,B.*, I, p. 255.

Făgăraşului²⁹. Familia Ganea dispare din rândul boierilor făgărăşeni, abia în veacul următor urbariile Țării Făgăraşului consemnând prezența lor în sat. În urbariul din 1632 sunt înscrise Abraham Gania și Constantin Gania, dar în 1637 și în 1640 ei nu mai apar în lista boierilor satului³⁰. În schimb, ei vor fi ridicați în rândul armaliștilor de către principele Mihai Apafi în anul 1662³¹.

Documentul nostru reprezintă și pentru boierul Comșa Sârbul cea dintâi atestare, cu toate că, așa cum se poate constata chiar în text, acesta ocupa deja importanta slujbă de comite al părților inferioare ale Țării Făgăraşului. Timp de un deceniu aproape toate documentele păstrate îl menționează în această poziție³² și cu siguranță că ea l-a ajutat să-și consolideze starea materială. Alături de dreptul de moștenire obținut prin înfierea consemnată în documentul nostru, regele vineze citate mai sus dovedesc că boierul făgărășean reușise să achiziționeze de la preotul Stan din Ludișor treimea unei jumătăți dintr-o pătrime a boieritului satului, adică 1/24. În aceeași calitate de comite, Comșa Sârbul obținea, la 12 mai 1590, confirmarea celor două documente de către Balthasar Báthory și nu este exclus ca tot el să fi fost acela care, după instalarea căpitanilor lui Mihai Viteazul, în noiembrie 1599, s-a îngrijit să obțină recunoașterea lor de către noile autorități. Evenimentul s-a produs în intervalul noiembrie 1599, primul document și singurul, de altfel, emis de Badea stolnicul și Iane comisul în calitate de pârcălabi de Făgăraș datând din 26 noiembrie³³, și 20 aprilie 1600, când în fruntea cetății se afla deja jupan Farcaș³⁴. Mai important decât aceste detalii cronologice este însă faptul că în însemnarea în limba slavonă³⁵, singura de acest fel cunoscută până în prezent pentru perioada stăpânirii lui Mihai asupra Făgăraşului, cei doi pârcălabi redau titulatura folosită de domnul muntean în actele referitoare la românii făgărăşeni: voievod și domn al Țării Ardealului. Prezidând scaunele de judecată ale boierilor, Mihai acționa în calitate de domn și nu de oficial care a preluat stăpânirea Țării Făgăraşului, așa cum se vede explicit în documentul deja citat din 20 aprilie 1600: „Io Mihail Voevod, cu mila lui Dumnezeu Domn a toată Țara Ardealului, fecior al marelui și preabunului răposatului Pătrașcu Voevod din Țara Românească”.

²⁹ A. Veress, *Acta et Epistulae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia*, I, Budapesta, 1914, p. 237.

³⁰ *Urbariile Țării Făgăraşului*, ed. David Prodan, vol. I, București, 1970, p. 239-240; 553, 774.

³¹ Ioan Cav. de Pușcariu, *Date istorice despre familiile nobile române*, I, p. 111.

³² A. Veress, *Documente*, II, p. 220; Ioan Cav. de Pușcariu, *Fragmente* [IV], p. 132; 136.

³³ *DRH, B.*, XI, p. 494.

³⁴ *Ibidem*, p. 518.

³⁵ Mulțumim și pe această cale domnului Marcel-Dumitru Ciucă, pentru sprijinul acordat în descifrarea și traducerea însemnării.

ANEXĂ

1580 decembrie 20, Făgăraș. *Cosma Horvath Petrichevich, prefect și provizor al Făgărașului, întărește adopțiunea filială făcută de Ioan Stroia din Ludișor.*

Nos Cosma Horvath Petryttywewyth prefectus et provisor arcis Fogaras etcetera. Memorie commendamus significantes quibus¹ expedit universis, quod nos feria tertia festi beatorum Cosmae et Damiani martirum² unacum duodecim iuratis boyaronibus huius districtus Fogaras sedis iudicariae assessoribus pro administrando iudicio causantibus in sede iudicario consedissemus, tunc agilis vir Joan Sztroya filius agilis quondam Sztroya de Lwdissor, nostram veniens in presentiam sponte et libere protestare curavit in hunc modum, quomodo ipse perpendens et considerans suam ex vitam ...³ et sui filii unici Lwpwl etatem teneram et qui ipso decedente suis rebus perspiciendis non esset idoneus; attendentes genium et morum probitatem faventemque erga se suumque filium prefatum ...³ agilis Komse Zerbul filii Pope Opra de Lwdissor predicta, comitis pertinentie inferioris qui semper multiplicis ...³ et sinceris complacentiis se benevolum et gratum sibi suoque filio superscripto declarasset speraretque et in futurum in ...³ placitum gratamque ipsis fore, pro eo matura intra se deliberatione habita ipsum Komsam Zerbul comitem filium sibi adoptivum ...³ Lwpwl prenominati et successorem legitimum suorum hereditatum boyeronalium in prefata possessione Lwdissor districtu Fogaras existentium, simul cum omnibus suis utilitatibus ...³ fluviiis et molendinis eorumque locis, generaliter vero ...³ utilitatibus ad ipsius boyeronatum de jure et ab antiquo spectantibus pertinentes et pertinere debentibus pacifico dominio ipse usque hac perseverasset perseveraretque etiam in presentem constituere et participem facere vellet prout etiam constituit et locavit participemque fecit coram nobis filium adoptivum et coheredem sui filii Lwpwl iam sepredicti constituit jure perpetuo et irrevocabiliter in filios filiorum et eorum posteros in tribus sedibus iudicariis continuis proclamationibus ...³ de et adoptione filiali et participatione hereditali pro more et consuetudine huius districtus Fogaras habitis etiam statuit et hereditavit introducendum introduxitque statuendum ipsum Komsam Zerbul comitem ipsiusque heredes et posteritates universos, nullo penitus contradicente presentibus boyaronibus huius sedis iudicariae iuratis assessoribus Sztoyka Balya de Kopaczel, Dobrin de Woyla, Ztroya de Waad, Wladimer de Alsowcza, Ilya de Synka, Markwl de Alsowysth, Nago de Gryd, Bârb de Zaratha, Synka Ispan de Zetcezeor, Halmag de Szkore, Man Pencz de Alsowenetia ac Serban de Bessymbak.

¹ Rândul întâi este scris cu litere mai mari decât restul textului.

² 27 septembrie.

³ Loc rupt.

In cuius rei testimonium firmitatemque perpetuo duraturam presentes nostras sigilli nostri munimine roboratas dedimus literas.

Ex arce Fogaras, feria tertia profesti beati Thomae Apostoli, anno domini millesimo quingentesimo octuagesimo.

Horwath Kosma Petrytyewith m.p.

Nicolaus Bisseney m.p.

Traducere:

Noi Cosma Horvath Petrichevich, prefeț și provizor al cetății Făgăraș etc. Dăm de știre tuturor celor cărora li se cuvine că noi, în ziua de marți a sărbătorii Sfinților Martiri Cosma și Damian, împreună cu cei 12 boieri jurați asesori ai Scaunului de Judecată al acestui district Făgăraș, ne-am adunat în Scaunul de Judecată pentru a rândui judecata proceselor și atunci destoinicul bărbat Ioan Stroia, fiul destoinicului răposat Stroia de Ludișor, venind în fața noastră s-a îngrijit a mărturisi în chip deschis și liber în acest chip, cum că socotind și considerând viața sa ... și vârsta fragedă a singurului său fiu, Lupul, și că, murind el, acesta n-ar fi potrivit să vadă de bunurile lui, luând aminte la curățenia înțelepciunii și moravurilor ca și la bunăvoința față de el și față de fiul său mai sus-zis ale destoinicul bărbat Comșa Sârbul, fiul popii Oprea din amintitul Ludișor, comite al părților inferioare, care totdeauna s-ar fi arătat binevoitor și milostiv față de el și față de fiul său mai sus scris prin și sincere slujbe, și nădăjduiește că și pe viitor se va arăta plăcut și binevoitor față de aceștia, de aceea, după o înțeleaptă chibzuință avută în sine, voiește a-l rândui și a-l face pe acel comite Comșa Sârbul fiul său adoptiv ... amintitului Lupul și urmaș legitim al moștenirilor sale din boieritul aflător în zisa posesiune Ludișor din districtul Făgăraș, împreună cu toate folosințele sale ... ape și mori și locurile acestora, în general cu ... toate folosințele ce țin de drept și din vechime de boieritul acesta și care se cuvin a se țin în stăpânire pașnică după cum el însuși s-a ținut până acum și se ține și în prezent, după cum l-a rânduit, l-a așezat și l-a făcut părtaş în fața noastră ca fiu adoptiv și co-moștenitor al fiului său Lupul deja amintit, cu drept veșnic și irevocabil fiilor fiilor săi și urmașilor acestora, prin vestiri continue în trei scaune de judecată ... privind adopția filială și părășia ereditară, după obiceiul acestui district Făgăraș și chiar a rânduit și a hărăzit și a pus punând și rânduind pe același Comșa Sârbul comite și pe toți moștenitorii și urmașii acestuia, neîmpotrivindu-se nimeni, fiind de față boierii acestui Scaun de Judecată, jurați asesori Stoica Balea de Copăcel, Dobrin de Voila, Stroia de Vad, Vladimir din Ucea de Jos, Ilie din Șinca, Marcu din Viștea de Jos, Neagoe din Grid, Bard din Sărata, Șinca Ișpan de Sâscior, Hălmagiu din Scorei, Man Penci din Veneția de Jos și Șerban din Beșimbac.

Spre amintirea și tăria veșnică a acestui lucru am dat prezenta noastră scrisoare întărită prin puterea privilegiului nostru. Din cetatea Făgăraș, în ziua de marți dinaintea sărbătorii fericitului apostol Toma, în anul Domnului 1580.

Horvath Cosma Petrichevich cu mâna proprie

Nicolae Bisseney cu mâna proprie

Sub plicatură: Аз жупан Бадѣ столникѣ и Іанѣш комис, кѣпитани
шт Фѣгѣрашком градѣ, ѣтверѣждаем сѣю кингѣ, как ест била нанпрѣжде
<вр>еме¹, так да бѣт и шт нас. Вѣ дни Ю Мнѣхана Воевода и господинѣ
Ардѣлском Земли. *Traducere:* Eu jupan Badea stolnic și Ianăș comis, căpitani
din orașul Făgăraș, întărim această carte, cum a fost mai dinainte vreme, așa să fie
și de la noi. În zilele lui Mihail voevod și domn al Țării Ardealului.

D.A.N.I.C., col. Peceți, II, nr. 531.

Orig., perg., pecete atârnată. Documentul este deteriorat.

¹ Loc rupt în original.